

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на образователно-научната степен „доктор”,
област на висшето образование - 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление - 3.2 «Психология», научна специалност
«Педагогическа и възрастова психология»

на тема:

**„ДИНАМИКА НА ЛИЧНОСТНИ ОСОБЕНОСТИ И НЕВРОТИЧНА
СИМПТОМАТИКА ПРИ УЧЕНИЦИ В ГОРНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ”**

Докторант: Венка Димитрова Петрова

Рецензент: проф. дпсн Людмил Кръстев
Катедра Психология, ЮЗУ „Неофит Рилски”

Дисертационният труд е разработен в катедра „Психология”, към ФФ на ЮЗУ „Неофит Рилски” под научното ръководство на проф. д-р Станислава Стоянова. Дисертацията е оформена на 244 стандартни страници компютърно набран текст и е композирана в увод, 6 основни глави, обобщение и изводи, заключение, приноси, литература и приложения.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научен и научно-приложен аспект.

В началото на своята разработка Венка Петрова дискутира в дълбочина необходимостта от научно изследване на взаимовръзката между динамиката на личностните особености и невротичната симптоматика при ученици от горна училищна възраст. Осъществено е теоретично изследване на същността и етиологията на неврозата и

невротичната симптоматика, личностните особености и развитие на невротична симптоматика в детско-юношеска възраст, както и личностните характеристики, свързани с междуличностното общуване в младежка възраст. На тази база е обусловена и значимостта на дисертационната разработка.

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация на научните концепции по него.

В сектора „Използвана литература” на дисертационния труд са представени общо 258 източника, от които 194 са на кирилица, 64 на чужд език. В основната си част те са пряко свързани с предметната област на дисертацията и илюстрират информираността и компетентността на докторантката по поставения на научно обсъждане проблем.

В своето теоретично изложение докторантката прави задълбочен обзор на широк кръг постановки, интерпретиращи както теоретико-аналитично, така и теоретико-емпирично проблемът за невротичната симптоматика, развитието на невротична симптоматика в детско-юношеска възраст и спецификата на личностните особености в горна училищна възраст в рамките на теориите за юношеството. На обстоен анализ са поставени въпросите отнасящи се до модела за изследване на невротичната симптоматика в горна училищна възраст. Анализират се теориите за невротизъм, екстраверсия/интроверсия, психотизъм и социална желателност. На тази основа е презентирани и концептуален модел и докторантката заявява, че проведеното от нея изследване, представено в следващите глави от дисертацията се базира върху предложени концептуален модел за изследване на невротичната симптоматика в горна училищна възраст. Той представлява логическо следствие от извършения върху теоретичните постановки интерпретативен анализ и обуславя дизайна на емпиричното психологическо изследване.

3. Цел, задачи и хипотези:

Целта на дисертационния труд е проучване на динамиката на личностни особености, свързани с невротична симптоматика, при ученици в горна училищна възраст, обучаващи се в общообразователни и профилирани средни училища в България. Тази ясна и точна цел се реализира с помощта на пет задачи, формулирани детайлно и прецизно от докторантката. Представени са една основна и четири работни хипотези.

4. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд и посочените автори приноси.

Избраните в конкретната методика инструменти са релевантни на хипотезите, целите и задачите на дисертационната разработка:

- Личностен въпросник на Х. Айзенк (H. J. Eysenck)
- Самооценъчна скала на W. Zung за диагностика на тревожността
- Самооценъчна скала на W. Zung за диагностика на депресивността
- Многомерна скала за оценка на агресивността в юношеска възраст на Пламен Калчев (МСА)
- Методика за диагностика на междуличностните отношения на Т. Leary
- Анкета, въпросите от която са насочени към проучване на взаимоотношения с връстниците и учителите в училище; отношение към училището и др.

5. Анализ на получените емпирични данни и изводи

Данните от проведените изследвания са представени в таблици и графики, които помагат на читателя да се ориентира и да разбере по лесно наблюдаваните зависимости. Наблюдава се сериозно отношение към обработката на данните за доказване или отхвърляне на издигнатите хипотези. Коментират се множество различия и зависимости, като е налице

и задълбочена лична позиция при тълкуването на установените закономерности.

Потвърждава се основната хипотеза, гласяща, че е налице динамика в проявите на личностни особености и невротична симптоматика в горна училищна възраст в рамките на учебната година и през целия период на обучение от 9-ти до 12-ти клас. Установява се, че от началото до края на учебната година намалява изразеността на личностните характеристики: екстраверсия, три от подтиповете агресивност, морален скепсис, недоверие, вербална агресивност, три от адаптивните типове междуличностни отношения при „Аз-реално“ на учениците (взискателен, недоверчив, отстъпчив) и един от адаптивните типове при „аз-идеално“ - конформен тип, един от дезадаптивните типове при „аз-идеално“ - свръхалтруистичен. Обосновава се твърдението, че от началото до края на учебната година нараства изразеността на личностните характеристики психотизъм и социална желателност.

Анализът на получените резултати позволяват на докторантката да твърди, че частично се потвърждава първа работна хипотеза за взаимовръзка между личностни особености, които се явяват индикатори за невротична симптоматика, частично се потвърждава втората работна хипотеза, че в горна училищна възраст индикаторите на невротична симптоматика агресивност, тревожност и невротизъм са най-силно изявени, в сравнение с останалите изследвани индикатори на невротична симптоматика. Потвърждава се третата работна хипотеза, че невротичната симптоматика е изразена в различна степен в различни периоди от горна училищна възраст, като начало и край на учебната година, и в различните класове. Потвърждава се четвъртата работна хипотеза че съществува диференциация по тип училище, пол, възраст, брой деца в семейството, относно степента на изява на определени личностни особености в горна училищна възраст.

6. Научно-приложни приноси на дисертационния труд.

След запознаване с теоретичния и емпиричен анализ в дисертационния труд на Венка Петрова, считам че в него са постигнати следните по-важни приноси, които категоризирам като научно-приложни:

1) Очертан е психологическия профил на личността на юношата в горна училищна възраст – характеризира се най-общо с висок психотизъм, невротизъм и агресивност, висока самооценка и е посочена спецификата на проявление на невротичната симптоматика при ученици от горна училищна възраст в България.

2) Разграничени са психологическите конструкти невротизъм и невротичност, изяснена е същността на процеса на невротизация на личността. Предложен е модел, представящ степените на развитие на невротичното разстройство, невротичен конфликт, невротична реакция, обособени невротични форми - „неврози“, затегнати невротични състояния, невротични развития.

3) Предложен е модел за изследване на невротичната симптоматика, съобразен с възрастовите особености на учениците в горна училищна възраст.

4) Посочени са подпериоди в горна училищна възраст – девети и единадесети клас; начало на учебната година, в които невротичната симптоматика при българските ученици е по - силно изразена.

5) Изяснена е значимостта на редица фактори за формиране на определени личностни особености и типове междуличностно общуване в периода на горна училищна възраст.

В заключение искам да изразя своето положително отношение към представената дисертация на Венка Петрова, като подчертавам нейните неоспорими достойнства. Дисертационният труд е на високо научно равнище и приносните моменти в него дават основание да се даде много

добра оценка на постиженията на автора. Убеден съм, че на Венка Петрова трябва да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” в професионално направление психология.

Дата: 18.04.2016
Благоевград

Рецензент:.....
/проф. д.пс.н. Л. Кръстев/